

Voisé, W.

"Hunted Heretic. The Life and Death of Michael Servetus (1511-1553)", Roland H. Bainton, Boston 1953 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 3/1, 165-166

1958

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

larny charakter mają artykuły: K. Maślankiewicza i J. Piaskowskiego, które informują pobieżnie o życiu i działalności Agricoli oraz o stanie metalurgii w jego czasach. Obaj autorzy uchylili się od rozważań porównawczych, które by uplastycznily zarówno omawianą przez nich postać, jak i ówczesny stan wiedzy o górnictwie i hutnictwie. K. Maślankiewicz wprowadził mnóstwo szczegółów biograficznych w układzie chronologicznym, ale zrezygnował z próby charakterystyki warsztatu pracy uczonego. J. Piaskowski odczuwał potrzebę spojrzenia na wykład metalurgiczny Agricoli z pewnej perspektywy i próbował na wstępie swego artykułu naszkicować obraz sytuacyjny przemysłu, lecz oczywiście w takich ramach nie sprostał zadaniu. Zdołał jednak uniknąć niebezpieczeństwa statyczności opisu dzięki temu, że w kilku wypadkach powiązał zauważony stan technologii ze stanem obecnym i przeprowadził, podobnie jak A. Krupkowski, wywód teoretyczny w odniesieniu do praktycznych wskazań Agricoli. Nie trzeba podkreślać, że taka metoda ma dużą wartość dla charakterystyki poziomu techniki w dobie Odrodzenia. Tym niemniej obydwaj artykuły mają charakter zbliżony bardziej do poprawnych sprawozdań niż do studiów analitycznych.

Artykuł B. Zientary nie wnosi wprawdzie wiele nowego do stanu badań, lecz dzięki poprawnej koncepcji metodologicznej daje jasny pogląd na społeczne warunki pracy naukowej Agricoli. Wyróżnia się on prócz tego dodatnio szeregiem spostrzeżeń syntetycznych, jakich w tym przedmiocie brak było poprzednio w nauce polskiej.

Artykuły W. Hubickiego i A. Krupkowskiego mogą być uważane za drobne, lecz wartościowe rozprawy, posuwające naprzód stan badań o rozwoju chemii i metalurgii nie tylko w Polsce, ale i poza jej granicami.

Bibliografia dzieł Agricoli została ułożona niewłaściwie, wskutek zastosowania jednolitego porządku chronologicznego zarówno do pierwodruków, jak i do wznowień. Zatarł się wskutek tego przegląd rzeczywistej liczby prac oraz ich poczynności.

Książka zawiera nieco nieporozumień terminologicznych. Witenbergę identyfikuje się z Wittembergią, Kruzigerą z Gruzigerem, zendrę wymienia się zamiast zgorzeliny (s. 32, 167) itp. Mimo tych usterek i luk książka przedstawia trwałą wartość szczególnie dla badań nad metalurgią XVI wieku.

Jan Pazdur

Roland H. Bainton, *Hunted Heretic. The Life and Death of Michael Servetus (1511—1553)*. The Beacon Press. Boston 1953, s. XII + 270.

Michał Serwet był typowym przedstawicielem epoki Renesansu i Reformacji: obok głębokiego znawstwa języków starożytnych posiadał wielką wiedzę w dziedzinie geografii, a historia medycyny z jego właśnie nazwiskiem wiąże odkrycie praw krążenia krwi. Poza tym słynął on jako doskonały znawca Biblii — szczególny rozgłos zyskał jego traktat *De Trinitatis Erroribus* (1531).

Ta ostatnia umiejętność okazała się jednak tragiczna w skutkach: jako niebezpiecznego heretyka skazała go naprzód na śmierć inkwizycja katolicka. I choć wyrok ten wykonany został jedynie *in effigie*, to niedługo antagonyści katolików, Kalwin, poszczycić się mógł większą skutecznością organów

wykonawczych swego kościoła: Michał Serwet spłonął na stosie w Genewie dnia 27 października 1553. Była to tragedia, która obok męczeńskiej śmierci na stosie Giordana Bruno — znalazła największą ilość komentatorów, choć tego rodzaju wydarzenia nie należały do rzadkości w ówczesnej epoce.

Punktem wyjścia autora książki nie są jednak dzieje walki o tolerancję i wolność sumienia, lecz zamierzenie opracowania możliwie kompletnej biografii, której brak dawał się ostatnio bardzo odczuwać.

Równocześnie z omawianą tu publikacją (i też w związku z rocznicą śmierci uczonego humanisty) ukazała się w Holandii zbiorowa praca pod redakcją Bruno Beckera pt. *Autour de Michel Servet et de Sebastien Castellion*, gdzie — jako jeden spośród siedemnastu współautorów — Stanisław Kot przedstawia nowoodkryty manuskrypt Serweta. W dziele tym znajdujemy też rozprawę Rolanda H. Baintona — profesora Yale University — który już znacznie wcześniej ogłosił szereg studiów szczegółowych o Serwecie (m. in. o jego działalności na polu medycyny).

Obecna książka stanowi więc podsumowanie wieloletnich badań autora, którego nazwano „najwybitniejszym autorytetem spośród żyjących znawców Reformacji“, a który znany jest jako autor podstawowych prac o Lutrze, Ochynie, a zwłaszcza *The Reformation of the XVI Century*.

Choć Roland H. Bainton nie zamierzał bynajmniej pisać popularnej biografii o Serwecie, to jednak jego styl oraz jasny i przejrzysty sposób ujmowania bynajmniej nie łatwych zagadnień sprawiają, że książkę tę czyta się nie jako dzieło naukowe, lecz jako interesującą opowieść o życiu jednego z najwybitniejszych uczonych Renesansu i Reformacji. Wartość książki podnosi obfita bibliografia, pełne erudycji przypisy, a także liczne ilustracje.

W. Voisé

Hieronymi Fracastorii Veronensis *De Contagione et Contagiosis Morbis et Curatione Libri III*, pod red. akad. K. M. Bykowa, wyd. Akad. Nauk. SSSR Moskwa 1954, przekł. ros. W. O. Gorenzsteina i A. A. Sadowa zaopatrzone komentarzem P. E. Zabłudowskiego oraz przypisami tegoż autora i W. P. Zubowa, s. 324.

Książkę otwiera przekład dzieła „ojca epidemiologii“, zaopatrzone w portret mistrza oraz obraz chorego na syfilis pędzla Albrechta Dürera. Po wprowadzeniu „od redakcji“ pióra K. M. Bykowa, następuje komentarz P. E. Zabłudowskiego zatytułowany „Rozwój nauki o chorobach zakaźnych i książka Fracastoro“ (do s. 240). Oddzielny rozdział obejmuje szczegóły biograficzno-bibliograficzne związane z życiem i działalnością Fracastoro. Po nim znajduje czytelnik oddzielne omówienie, pióra S. L. Sobola, optycznych instrumentów, które wymienia Fracastoro w dziele *Homocentricorum sive de stellis liber unus* (1538). Dalsza część książki to przypisy i indeks osobowy.

Zadaniem specjalistów będzie ocena językowa przekładu oraz ustęp dotyczący instrumentów optycznych; uwagę historyka medycyny zaprzęta zaś głównie komentarz P. E. Zabłudowskiego.

Dzieło Fracastora *De Contagione...* było już kilkakrotnie przekładane na obce języki; przekład francuski L. Meuniera ukazał się w Paryżu w 1893 r.,